

ARALASH TA'LIM RESURSLARI VOSITASIDA TALABALARNING KIBERIJTIMOIYLASHUVINI OPTIMALLASHTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI MODELI

J. Matnazarov,

Nukus davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: jamshidmatnazarov15@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada aralash ta'lim resurslari vositasida talabalarning kiberijtimoiylashuvini optimallashtirishning didaktik imkoniyatlari modeli yoritilgan. Aralash ta'limning zamonaviy shakllari, xususan, onlayn va an'anaviy ta'limning integratsiyasi orqali talabalarning ijtimoiylashuv jarayonini samarali tashkil etish masalalari tahlil qilingan.

Shuningdek, talabalarning raqamli muhitda muloqot qilish, axborotni izlash, qayta ishlash va undan samarali foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan didaktik yondashuvlar asoslab berilgan. Modelda ta'lim jarayonining asosiy komponentlari—maqsad, mazmun, metod, vosita va natija o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqilib, ularning kiberijtimoiylashuvga ta'siri ochib berilgan

Kalit so'zlar: Aralash ta'lim (blended learning), kiberijtimoiylashuv, aralash ta'lim modellari, integratsiya, masofaviy ta'lim (DL), onlayn ta'lim (OL), ta'lim uchun universal dizayn.

Аннотация. В данной статье рассматривается модель дидактических возможностей оптимизации киберсоциализации студентов посредством ресурсов смешанного обучения. Анализируются современные формы смешанного обучения, в частности, вопросы эффективной организации процесса социализации студентов путем интеграции онлайн- и традиционного образования.

Также обосновываются дидактические подходы, направленные на развитие у студентов навыков общения в цифровой среде, поиска, обработки и эффективного использования информации. Модель рассматривает основные компоненты образовательного процесса – цель, содержание, метод, средства и результат – в их взаимосвязи и выявляет их влияние на киберсоциализацию.

Ключевые слова: Смешанное обучение, киберсоциализация, модели смешанного обучения, интеграция, дистанционное обучение (ДО), онлайн-обучение (ОО), универсальный дизайн образования

Abstract. This article discusses the model of didactic possibilities for optimizing students' cybersocialization through blended learning resources. Modern forms of blended learning, in particular, the issues of effective organization of the process of student socialization through the integration of online and traditional education, are analyzed.

Also, didactic approaches aimed at developing students' skills in communicating in a digital environment, searching for, processing and effectively using information are substantiated. The model considers the main components of the educational process - goal, content, method, means and result - in their interrelation, and reveals their impact on cybersocialization.

Keywords: Blended learning, cybersocialization, blended learning models, integration, distance learning (DL), online learning (OL), universal design for education.

Kirish. Hozirgi kunda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim tizimida yangi yondashuvlarning shakllanishiga olib kelmoqda. Xususan, aralash ta'lim modeli o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, talabalarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ularning raqamli muhitdagi faolligini kuchaytirishda muhim vosita sifatida qaralmoqda. Shu bilan birga, ushbu jarayon talabalarning kiberijtimoiylashuviga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Kiberijtimoiylashuv talabaning virtual makonda ijtimoiy faoliyat yuritishi, muloqotga kirishishi va ijtimoiy tajriba orttirishini ifodalaydi. Bu jarayonni samarali tashkil etishda aralash ta'lim resurslaridan maqsadli foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili. Aralash ta'limga asoslangan talabalarning kiberijtimoiylashuvini pedagogik loyihalash uchun dasturiy ta'minot o'qituvchilarga dizaynni amalga oshirishda yordam beradigan turli xil vositalar va xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Dasturiy ta'minotning asosiy xususiyatlaridan ba'zilari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. O'quv dasturlarini ishlab chiqish: dasturiy ta'minot o'qituvchilar uchun kiber-ijtimoiy ta'lim uchun o'quv dasturlari materiallarini ishlab chiqish va moslashtirish uchun platformani ta'minlaydi. Bunga dars rejalari, tadbirlar, baholashlar va boshqa manbalar kiradi.

2. O'qituvchilar malakasini oshirish: dasturiy ta'minot o'qituvchilarga kiber-ijtimoiy ta'limni samarali olib borishni o'rganish uchun o'quv modullari va resurslarini taklif qiladi. Bunga videolar, darsliklar va boshqa interaktiv materiallar kiradi.

3. Ota-onalar uchun ta'lim: Dastur ota-onalarga kiber-ijtimoiylashuv va o'z farzandlariga internet va ijtimoiy mediadan mas'uliyat bilan foydalanishda qanday yordam berishni o'rganish uchun resurslarni taqdim etadi. Bunga manbalar, videolar va boshqa materiallar kiradi.

4. Talabalarni qo'llab-quvvatlash: Dastur talabalarga kiber-ijtimoiylashuv haqida ma'lumot olishlari va agar ular kiberbulling yoki boshqa salbiy onlayn tajribalarni boshdan kechirsalar, yordam so'rashlari uchun vositalar va resurslarni taklif qiladi. Bunga chatbotlar, forumlar va boshqa interaktiv xususiyatlar kiradi.

5. Texnologiya integratsiyasi: dasturiy ta'minot mavjud ta'limni boshqarish tizimlari va boshqa ta'lim texnologiyalari vositalari bilan kiber-ijtimoiy ta'limni taqdim etishni osonlashtiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Aralash ta'lim resurslari vositasida talabalarning kiberijtimoiylashuvini optimallashtirishning didaktik imkoniyatlarining dasturiy ta'minotini ko'rib chiqar erkanmiz, bunda kompleks ta'lim muhitida aralash ta'limga asoslangan talabalarning kiber ijtimoiylashuvini pedagogik loyihalashda foydalaniladigan nazariy dasturlar ro'yxati va ularning imkoniyatlari quyidagilardan iborat:

1. Ijtimoiy ta'lim nazariyasi: Bu nazariya o'quv jarayonida ijtimoiy o'zaro ta'sir va hamkorlikning muhimligini ta'kidlaydi. O'qituvchilar ushbu nazariyadan talabalarni birgalikda ishlashga, fikr almashishga va bir-birlari bilan hamkorlikda ishlashga undaydigan faoliyatni loyihalashda foydalanishlari mumkin.

2. Konstruktivizm: Bu nazariya shuni ko'rsatadiki, talabalar o'z tajribalari va atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlari asosida dunyo haqidagi o'z tushunchalarini yaratishadi. O'qituvchilar ushbu nazariyadan talabalarga yangi tushuncha va g'oyalarni kashf qilish imkonini beradigan faoliyatni loyihalashda foydalanishlari mumkin.

3. Konnektivizm: Bu nazariya ta'lim turli axborot manbalari o'rtasida aloqa o'rnatish jarayoni ekanligini ta'kidlaydi. O'qituvchilar ushbu nazariyadan talabalarning axborot savodxonligi ko'nikmalarini rivojlantirishga va raqamli resurslardan samarali foydalanishni o'rganishga yordam beradigan faoliyatni loyihalashda foydalanishlari mumkin.

4. Kognitiv yuklama nazariyasi: Bu nazariya shuni ko'rsatadiki, talabalar axborotni qayta ishlash imkoniyatlari cheklangan va o'qituvchilar kognitiv yuklamani minimallashtiradigan o'quv faoliyatini loyihalashlari kerak. O'qituvchilar ushbu nazariyadan murakkab tushunchalarni kichikroq bo'laklarga ajratadigan va talabalarga o'rganganlarini amalda qo'llash imkoniyatini beradigan faoliyatni loyihalashda foydalanishlari mumkin.

5. Ta'lim uchun universal dizayn: Bu asos barcha talabalarning qobiliyatlari yoki o'rganish uslublaridan qat'i nazar, foydalanishi mumkin bo'lgan o'quv faoliyatini loyihalash muhimligini ta'kidlaydi. Pedagoglar ushbu asosdan ko'plab ifodalash va jalb qilish vositalarini ta'minlovchi xamda talabalarga o'z tushunchalarini turli yo'llar bilan namoyish qilish imkonini beruvchi faoliyatni loyihalashda foydalanishlari mumkin.

Umuman olganda, dasturiy ta'minot o'qituvchilar va talabalar uchun ijobiy kiber-ijtimoiylashuv xamda Internetdan mas'uliyatli foydalanishni targ'ib qilish uchun keng qamrovli platformalarni taqdim etadi.

Ushbu modelda Aralash ta'lim resurslari vositasida talabalarning kiberijtimoiylashuvini optimallashtirishning didaktik imkoniyatlari asoslari ko'rib chiqildi. Modelimizni 8 ta qismga ajratib oldik, ular quyidagilar: ijtimoiy ehtiyoj, maqsad, kiberijtimoiylashuv funksiyalari, yondashuv turlari, kiberijtimoiylashuvni rivojlantirishning metodik asoslari, baholash me'zonlari, natijalar monitoringi va natija. Shu bilan birga xar bir qismning tarkiblari, bu tarkiblarning vazifalari yoritib o'tildi.

Modelda keltirib o'tilganidek aralash ta'lim kiberijtimoiylashuvda ta'lim shaklining asosiy shakli xisoblanadi.

M
A
Q
S
A
D

1. Ijtimoiy ehtiyoj: Aralash ta'lim resurslari vositasida talabalarning kiberijtimoiylashuvini optimallashtirishning didaktik imkoniyatlari

2. Maqsad: talabalarning kiberijtimoiylashuvini pedagogik loyihalashtirish

3. Kiberijtimoiylashuv funksiyalari

Kiberijtimoiylashuv funksiyalari:
Ijtimoiylashish va tarmoqqa kirish, Axborot almashish va kirish, Hamkorlik va hamkorlikdagi ish, O'yin-kulgi va hordiq, Yordam va yordam izlash, Fuqarolik faolligi, Shaxsiy ifoda va

Kontentni yetkazib berish
- Sinxron aloqa
- Asinxron aloqa
- Multimedia aloqasi
- Moslashuvchan muloqot
- Ijtimoiy ta'lim aloqasi
- Gamifikatsiya aloqasi

Baholash
- Formativ baholash
- Summativ baholash
- Diagnostik baholash
- O'z-o'zini baholash
- Moslashuvchan baholash

Hamkorlik
- Hamkorlikda o'rganish
- Birgalikda yaratish
- Tengdoshlar bilan repetitorlik
- Onlayn muhokama
- Virtual jamoaviy ish
- Tengdoshlarning fikr-

Ishlab chiqarish texnologik – texnik obyekt va texnologik jarayonlarni boshqarish

4. Yondashuv turlari

Kompetentlari
Muloqot va hamkorlik vositalari, Guruh loyihalari va hamkorlikda

Faoliyatli
Sinxron hamkorlikdagi faoliyatlar, Tengdoshlarning fikr-mulohazalari va tengdoshlarini

Kreativ
Virtual tarmoq tadbirlari va vebinarlari, Onlayn o'qish vositalari va

5. Kiberijtimoiylashuvni rivojlantirishning metodik

Mazmun	
Auditoriyada	- DTS - malaka talablari - meyoriy hujjatlar
an	- qo'shimcha

Shakl	
Auditoriyada	- jamoa - guruh - yakka
ditoriyadan tashqari	- mustaqil ta'lim - amaliy

Metod	
Auditoriyada	- an'anaviy - shaxsiylashtirilgan ta'lim, - tengdoshlari bilan o'rganish
rida	- Aralashirilgan ta'lim

Vosita	
Auditoriyada	- televizor, - smart doska, kompyuter
n tashqarida	- raqamli texnologiya - shaxsiy

6. Baholash me'zonlari

Reproduktiv
Texnologiyani bilish va tushunish, Davlati fuqarolik

Produktiv
Raqamli muloqot qobiliyatlari, Onlayn xavfsizlik, Hamkorlik va jamoaviy ish

Qisman-izlanishli
i Axborot savodxonligi, Tashqari

Kreativ
Moslashuvchanlik, O'z-o'zini boshqarish

7. Natijalar monitoringi

Diagnostika
Darajalari
1. Maqsadga intilganlik
2. Motivatsiyasi sust
3. Oqilona

Korreksiya
Darajalari
1. Natijalar tahlili
2. To'g'irlash
3. Davta aloqa

Bashoratlik
Darajalari
1. Natijalarni oldindan rejalashtirish
2. Istiqboldagi vazifalarni belgilash

8. Aralash ta'limda kiberijtimoiylashuvni pedagogik loyihalashtirishni biladigan talaba

8. natija

1-rasm. Aralash ta'lim resurslari vositasida talabalarning kiberijtimoiylashuvini optimallashtirishning didaktik imkoniyatlari modeli

Aralash ta'limga asoslangan talabalarni kibersotsiallashtirishni pedagogik loyihalashda qo'llaniladigan amaliy dasturlar ro'yxati va ularning imkoniyatlari.

1. Moodle: O'qituvchilarga onlayn kurslar yaratish, talabalar taraqqiyotini boshqarish va muloqotni osonlashtirish imkonini beruvchi ochiq manbali LMS.

2. Zoom: O'qituvchilarga talabalar bilan virtual darslar va uchrashuvlar o'tkazish imkonini beruvchi videokonferensaloqa vositasi.

3. Edmodo: O'qituvchilarga onlayn sinflar yaratish, resurslarni almashish va talabalar bilan muloqot qilish imkonini beruvchi ijtimoiy ta'lim platformasi.

4. Reddit: Talabalarga o'z tengdoshlari va o'qituvchilari bilan savol berish, fikr almashish xamda munozaralarda qatnashish imkonini beruvchi onlayn munozara forumi.

5. Quizizz: O'qituvchilarga interaktiv viktorinalar va talabalarga ma'lumotni o'rganish va saqlashga yordam beradigan o'yinlar yaratish imkonini beruvchi o'yinni yaratish vositasi.

6. Google Expeditions: O'qituvchilarga talabalarni qiziqtiradigan va ularning murakkab tushunchalarni tushunishlarini kuchaytiradigan chuqur o'rganish tajribasini yaratishga imkon beruvchi VR vositasi.

Kiber sotijtimoiylashuvning pedagogik dizaynida ushbu amaliy dasturlardan foydalangan holda, o'qituvchilar hamkorlikni rag'batlantiradigan va talabalarni raqamli dunyoga tayyorlaydigan yanada inklyuziv va qiziqarli o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Aralash ta'lim asosida talabalarni kiber-ijtimoiylashtirishni pedagogik loyihalash haqida gap ketganda, amaliy va nazariy dasturlar va strategiyalardan foydalanish mumkin. Mana bir nechta misollar:

1. Amaliy dasturlar:

Onlayn hamkorlik vositalari: virtual sinflar, munozara taxtalari yoki video konferentsiya dasturlari kabi onlayn hamkorlikni osonlashtiradigan platformalar va vositalardan foydalanish. Ushbu vositalar talabalarga loyihalar va topshiriqlar ustida o'zaro muloqot qilish va birgalikda ishlash imkonini beradi, ijtimoiylashuv va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ijtimoiy media integratsiyasi: Ijtimoiy media platformalarini o'quv muhitiga kiritish talabalarga an'anaviy sinf sharoitlari doirasidan tashqarida ulanish, fikr almashish va munozaralarda qatnashish imkoniyatini beradi.

Virtual haqiqat tajribalari: virtual reallik (VR) texnologiyasidan foydalanib, talabalarga bir-biri bilan virtual aloqada bo'lish, real ijtimoiy stsenariylarni taqlid qilish va ularning ijtimoiy ko'nikmalarini oshirish imkonini beruvchi immersiv tajribalarni yaratish.

O'yinlashtirish: talabalarni virtual yoki aralash ta'lim sharoitida hamkorlik qilish, raqobatlashish va bir-biri bilan muloqot qilishga undashi mumkin bo'lgan o'yin usullarini ta'lim faoliyatida qo'llash.

Loyihaga asoslangan ta'lim: real muammolarni hal qilish yoki birgalikda mazmunli loyihalarni bajarish uchun onlayn yoki shaxsan guruhlarda ishlaydigan talabalarni o'z ichiga olgan loyihaga asoslangan ta'lim yondashuvlarini amalga oshirish.

2. Nazariy dasturlar:

Ijtimoiy-konstruktivistik yondashuvlar: Ijtimoiy-konstruktivistik nazariyalarga tayangan holda, o'qituvchilar o'rganishning ijtimoiy jihatini ta'kidlaydigan, hamkorlikni, muloqotni va talabalar o'rtasida bilimlarni birgalikda qurishni rag'batlantiradigan o'quv tajribalarini loyihalashlari mumkin.

Amaliyot hamjamiyatlari: umumiy manfaatlar yoki maqsadlarga ega bo'lgan talabalar o'zaro hamkorlik qilish, bir-biridan o'rganish va o'z manfaatlarini birgalikda amalga oshirish uchun birlashishi mumkin bo'lgan jismoniy va raqamli makonlarda amaliyot hamjamiyatlarini shakllantirishga ko'maklashish.

Raqamli fuqarolik ta'limi: axloqiy va mas'uliyatli onlayn xulq-atvorni ko'rib chiqadigan, ijobiy o'zaro munosabatlarni rag'batlantiradigan va talabalarining raqamli izlari va onlayn obro'si haqidagi tushunchalarini shakllantiradigan raqamli fuqarolik ta'limini o'quv dasturiga integratsiya qilish.

Aralashtirilgan ta'lim modellari: Yuzma-yuz o'qitishni onlayn komponentlar bilan birlashtirgan, vaqt, joy va o'rganish tezligi bo'yicha moslashuvchanlikni ta'minlaydigan aralash ta'lim modellarini loyihalash, shu bilan birga talabalar o'rtasida ijtimoiylashuv va o'zaro ta'sir qilish imkoniyatlarini ta'minlaydi

Xulosa. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu dasturlarni tanlash va amalga oshirish kontekstga xos bo'lishi va talabalarining rivojlanish bosqichlari, ehtiyojlari va afzalliklarini hisobga olishi kerak. Pedagogik dizayn aralash ta'lim muhitida talabalarining samarali kiber-ijtimoiylashuvini ta'minlash uchun mazmunli ijtimoiy o'zaro ta'sirlarga, hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga va mas'uliyatli raqamli fuqarolikni tarbiyalashga ustuvor ahamiyat berishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Hockly, N (2018). Blended learning. *ELT Journal*, 72(1), 97-101.
2. Poon, J. (2013). Blended learning: An institutional approach for enhancing students' learning experiences. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 9(2), 271-289],
3. [Graham, C. R., Allen, S., & Ure, D. (2005). Benefits and challenges of blended learning environments.
4. In M. Khosrow-Pour (Ed.), *Encyclopedia of information science and technology* (pp. 253–259)],
5. [Chung, J., & Davis, I. K. (1995). An instructional theory for learner control: Revisited. In M. R. Simonson (Ed.), *Proceedings of the 1995 Annual National Convention of the Association for Educational Communications and Technology*, Anaheim, CA: AACE, 72–86